

Vojko Devetak

OBREDI SVETOG SUSRETA

Liturgijsko zakonodavstvo (II.)

Sveti zbor za bogoštolje

Vrhovnu vlast u liturgiji »posjeduje Apostolska Stolica« (SC 22), tj. papa. Međutim, osim u najzamašnjim stvarima, papa tu vlast ne vrši neposredno sam već preko Svetog zbora za bogoštolje. Taj sveti zbor ustanovio je 1588. papa Siksto V. Već od svoga osnutka vlastitom inicijativom počeo je sabirati i izdavati liturgijske dekrete i odgovore od kojih su mnogi, poslije raznih obnova počevši od Pija X. do II. vaticanskog sabora, danas van snage. Taj se sveti zbor brine samo za obrede zapadne, a ne za obrede istočne Crkve koja je pod nadležnosti posebnog Svetog zbora za Istočne crkve. Treba napomenuti da Sveta Stolica izdaje liturgijske zakone i preko drugih svetih zborova rimske kurije prema djelokrugu njihova rada.

Zakonodavna je vlast Svetog zbora za bogoštolje redovna ukoliko joj je predana crkvenim zakonikom i papinim odredbama, a može biti i delegirana koju joj papa povjerava od slučaja do slučaja. On zapravo ne izdaje niti stvara nove zakone za liturgiju već primjenjuje, tumači i provodi nove liturgijske zakone, autentične dekrete i odredbe Apostolske Stolice i zakone sadržane u liturgijskim knjigama. Njegove odluke mogu biti opće i važe za cijelu Zapadnu crkvu i posebne povlastice ili obaveze koje se odnose na posebne biskupije, krajeve, redove i osobe. Zadatak Sv. zbora za bogoštolje jest da nadzire čitavo javno bogoštolje Zapadne crkve, da se brine da se obredi slavljenja euharistije i dijeljenja sakramenata točno i savjesno obavljaju, rješava liturgijske sumnje, nadzire izdavanje liturgijskih knjiga, sastavlja nove molitve liturgije časova, daje upute za pravilnu provedbu koncilske *Uredbe o svetom bogoslužju*.

Treba razlikovati obavezne (preceptivne) i direktivne (upute) dekrete Svetog zbora za bogoslužje. Obavezni su oni dekreti u kojima se navode riječi »mandavit«, »praecepit«, »iussit«, »prohibuit«, »interdicit«

i imaju snagu općeg zakona. Direktivni su dekreti ako se u njima navode riječi »*laudabiliter servatur*«, »*convenit*«, »*congregatio* »*statuit*«, »*ordinavit*«, ako nema stavke da se nešto naređuje ili zabranjuje i ako se ne primjenjuje na neku obaveznu rubriku.

Crkveni Zakonik

I crkveni Zakonik donosi zakone i propise koji se izravno ili neizravno tiču svete liturgije. Novi crkveni Zakonik od 1983. kodificira liturgijske principe II. vat. sabora. »Crkveni zakonik ponajvećma ne određuje obrede koje treba opsluživati u liturgijskim celebracijama« već potvrđuje da »sada važeće liturgijske knjige zadržavaju svoju moć, osim ako se koja od njih protivi crkvenom Zakoniku« (kan. 2). Posebno naglašava veliki zadatak Crkve posvećivanje što se vrši po svetoj liturgiji (kan. 834). Odlučno određuje »neka se u slavljenju sakramenata vjerno opslužuje liturgijske knjige odobrene od zakonite vlasti; stoga neka u njima nitko svojevóljno ništa ne nadodaje, ispušta ili mijenja« (kan. 846). Često puta naglašava da se pri dijeljenju svetih sakramenata treba držati propisanog reda i rubrika (kan. 276, 850, 829, 1119). Sva pak izdanja liturgijskih knjiga trebaju biti usklađena s propisima crkvenog prava.

Rubrike

U najširem smislu riječi rubrike općenito označavaju svaki liturgijski propis i upute koje ravnaju vanjskim izvršavanjima liturgijskih obreda. Sastavljene su po nadahnuću Crkve da se utvrdi redosljed liturgijskog slavlja, razjasni značenje obreda i ukaže način kako ih vršiti. Svrha im je istaknuti značenje i učinke svetih čina da bi se povećalo poštovanje i pobožnost djelatelja i vjernika. Svakako liturgijsko slavlje ima svoje specifične obredne norme koje karakteriziraju obred i njegove dijelove. Ti propisi i upute obično su pisani crvenom bojom (lat *rubrum* = crveno) za razliku od liturgijskih tekstova koji su štampani crnom bojom. Otuda im naziv: »rubrike« (crljenice). A njihova uloga parafrazirana je aforizmom: *Lege rubrum, si vis intelligere nigrum*. Naziv »rubrike« ispočetka vrlo širokog smisla, postao je u 16. stoljeću stručni naziv za liturgijske bilješke tumačenja obreda.

U počecima Crkve rubrike su se prenosile usmeno. Bilo ih je malo, bile su vrlo jednostavne, nisu bile komplicirane. Uporedo s razvojem liturgije išao je razvoj rubrika koje su se sve više množile i komplicirale. U isto vrijeme, obzirom na različite krajeve i običaje, nastala je velika raznolikost rubrika. Toj različnosti stala je na kraj reforma Tridentskog sabora koju je proveo Pio V. izdanjem novih liturgijskih knjiga koje su sadržavale rubrike koje su obavezivale čitavu Zapadnu crkvu.

Prve sistematski pisane rubrike nalazimo tek u VII. stoljeću. Nazivale su se »*Ordines romani*«. Poslije izdanja Pija V. za vrijeme Klementa VIII. (1604.) i Urbana VIII. izašle su nove knjige rubrika. Koncem 1920. pod utjecajem reforme Pija X. izlazi nova knjiga rubrika. Pred II. vat. koncil izdaje 1960. Ivan XXIII. reformiranu knjigu rubrika. Vatikanski II. sabor rubrike radikalno pojednostavljuje, oduzima im strogi juridizam, daje elastičnost i naglašava, protiv dotadašnjega strogog i suhog rubricizma, da rubrike nisu liturgija već više ili manje *nužni »propisi za valjano i dopušteno slavljenje obreda«* (SC 11). Danas vrijede samo one rubrike koje su naznačene u službenim liturgijskim knjigama odobrenim od Apostolske Stolice.

Liturgičari su razdijelili rubrike u dvije vrste:

1. *Opće rubrike* ili opće napomene koje se nalaze na početku svake liturgijske knjige. To nije niz suhoparnih pravničkih propisa već niz uputa koje upozoravaju na bitnu narav, dostojanstvo i tijek obreda, tumač znakovitosti i vrijednosti dotičnih liturgijskih čina da bi ih se vršilo s razumnim doživljavanjem i oslobodilo od sterilnog rubricizma.

2. *Posebne rubrike* koje su napisane crvenom bojom, ili prije same molitve ili u kontekstu molitvenih forma i radnja koje treba vršiti. U novim knjigama vrlo ih je malo, jer je obred pojednostavljen. To su više ili manje detaljne upute o kretnjama, tjelesnim stavovima koje treba obavljati za vrijeme vršenja obreda.

Liturgijska obnova daje celebrantu veću slobodu u izboru bogoslužnih oblika, liturgijskih služba, ali uvijek u skladu s općim napomenama ili posebnim rubrikama. Daju mu se razna usmjerenja da može »ako je prikladno« u pojedinim obredima i tekstovima iz predloženog izbora izabrati ono što je obzirom na okolnosti shodno. Kad mu rubrike dopuštaju, može »ovim ili sličnim riječima« i sam kreirati kratke i djelotvorne nagovore, ali uvijek u smislu čina koji obavlja. Pri vršenju liturgijskih čina, sprovoda, blagoslovina, ili drugih zgoda može izabrati iz predloženih obrazaca ono što je prikladno dotičnom slavlju. Tako su mu stavljeni na izbor: razni pozdravi na početku slavlja, više obrazaca za pokajnički čin, pri dijeljenju sakramenta može izabrati razna čitanja i pripjevne psalme, postoje i razni poklici, više predslovlja, četiri euharistijske molitve (kanona), razni blagoslovi itd. Obzirom na euharistijsko slavlje, tj. misu, »dopušta se velika mogućnost izbora molitava, koje se mogu uzeti, osobito u dane u tjednu *kroz godinu*, ili iz bilo kojega od 34 tjedna ili iz prigodnih, ili pak zavjetnih misa«. U misama »za posebne skupine, slobodno je izabrati osobite tekstove prikladnije slavljenju, samo ako se izaberu između tekstova odobrenog Lekcionara«. Na početku mise, prije čitanja, prije predslovlja i prije nego otpusti narod celebrant može »*vrlo kratko* nagovoriti narod« ali tada treba »izbjegavati svako preobilje i priopćiti samo ono što je uistinu nužno«. »No u euharistijskoj molitvi neka se uzdrži od umetanja poticaja. Bu-

dući da u molitvi vjernika u općem okviru može dodati razne nakane pa i spomendan pokojnika »zato neka se druge nakane ne umeću u Rimski kanon za Memento živih i mrtvih«. ¹

Obzirom na važnost i težinu moralne obaveze postoji strogo razgraničenje između bitnog i nebitnog. Sabor ozbiljno upozorava da »se liturgija sastoji od *nepromjenljivog dijela* koji je božanski ustanovljen i od *promjenljivih dijelova* koji se tokom vremena mogu mijenjati« (SC 21). Razumije se da nitko, osim zakonite crkvene vlasti, ne može mijenjati obrede. »Pojedini se djelitelj (sakramenata) mora točno držati kako propisanih formula svoga obreda tako i simboličnih predmeta i radnja. Što Crkva može izmijeniti, očuvavši smisao sadržaja, to se nipošto ne može na isti način reći o pojedinačnom djelitelju — a da se i ne govori o teško grešnoj samovolji namjernog mijenjanja«. ²

Bitne rubrike sadrže ono što je sam Krist u liturgiji odredio, materiju i formu sakramenata. Po sebi je shvatljivo da te rubrike vežu u savjesti pod teški grijeh jer se radi o valjanosti sakramenata. »Neznatnije izmjene u riječima, zbog ljudske slabosti ili u slučajevima nužde hitnog podjeljivanja (ako se formula točno ne pamti), ne bi dovele u opasnost valjanost sakramenata — dok je god očuvan smisljeni sadržaj formule, niti se ubraja u grijeh«. ³

Nebitne rubrike su one koje je uvela Crkva kojoj je Krist povjerio čitavo bogoslužje i koje je Crkva odredila da bi se sveti čini dostojno, prikladno i sveto obavljali. Svi se autori slažu da ove rubrike sve zajedno, kao cjelina obvezuju u savjesti pod teški grijeh.

Mnogi kanonisti i moralisti običavali su razlikovati: *preceptivne* rubrike koje direktno obvezuju u savjesti i *direktivne* koje bi bile više savjest i direktiva, a koje obvezuju koliko to traži dostojno obavljanje svetog čina. Međutim, svi se slažu da je vrlo teško razlikovati koje su rubrike preceptivne, a koje direktivne. »Općenito se može kazati da sve rubrike imaju razlog pozitivnog zakona, i prema tome obvezuju teško ili lako obzirom na težinu materije. Budući pak da pozitivni zakon ne obvezuje uz velike poteškoće (*cum magno incommodo*), tako ne obvezuju ni rubrike (ako su nebitne) koje su propisane pri dijeljenju sakramenata«. ⁴ Bez obzira na to, savjesni djelitelj sakramenata ponizno će vršiti svoju službu opslužujući vanjski obred onako kako je to u osnovi htio Krist i Crkva dalje precizirala. Neće si dopustiti samovoljnu slobodu već će se držati propisa, jer svi ti propisi imaju, iako on možda ne shvaća, svoju teološku bazu. Tako se neće izložiti riziku eventualne nevaljanosti sakramenta. Takvim održavanjem on se uključuje u zajednicu Crkve koja se treba očitovati jedinstvenim slavljenjem sakramenata. Vjerno,

¹ SV. ZBOR ZA BOGOŠTOVLJE, III. uputa o liturgiji, Zagreb 1970, 3.

² B. HÄRING, Kristov zakon II, Zagreb 1980, 195.

³ HÄRING, 195

⁴ M. PRÜMMER, Manuale theologiae moralis III, Friburg 1955, 58.

pažljivo i dostojno opsluživanje rubrika doprinosi izgradnji vjernika, a zanemarujući rubrike, lako bi mogao prouzročiti sablazan vjernika, mjesto da mu sveti čin bude radosna vijest.

Liturgisti, a ne rubricisti

Crkva nije bez razloga donijela propise i instrukcije za vršenje liturgijskih čina. Određujući rubrike, Crkva želi vjernicima i djelateljima protumačiti i približiti neiscrpivo blago sakramenata. Zbog toga je i pojednostavnila obrede, oslobodila ih od formalizma, automatizma, estetizma i teatralnosti. Savjesno vršenje i obdržavanje rubrika ne smije nas zvesti u neko magično poimanje kao da ta vanjska propisana forma automatski daje vrijednost svetom činu. Svetost se ne prenosi mehanički, obredima i formulama. Odlučni je elemenat misaono sjedinjenje s Kristom svih sudionika u liturgijskim činima. Stoga Crkva stalno naglašava da se vjernici prije podjele svakog sakramenta prikladno pouče.

Rubrike imaju visoku vrijednost i duboki smisao. Nije li i Krist preko vidljivih znakova i kretanja iznutra posvećivao ljude? Sakramentalni znakovi, riječi, predmeti i obredi sredstva su milosti. Prihvatiti obredne znakove znači poslušati Krista koji nam govori preko Crkve. Nadahnuta Božjim Duhom, Crkva je oko dragocjenih darova koje joj je Krist povjerio organizirala splet obreda i molitava koji su prikladni da jasnije objasne njihov božanski smisao i izazovu odgovor vjere, zahvalnosti i pobožnosti. Kao i svaka ljudska konstrukcija tako i razumna arhitektura liturgijskih slavlja obogaćena je skupom obreda i formula što sve skupa stvara atmosferu svetoga. Otajstva vjere koja se uprisutnjuju u liturgiji dijele milost »a njihovo obredno slavljenje vjernike najbolje i sprema da tu milost plodonosno prime, da Boga pravilno štiju i vrše ljubav« (SC 59).

Budući da je Krist ustanovio sakramentalne znakove, djelatelj je dužan čuvati sakramentalni znak kako je ustanovljen od Krista. Pojedini celebrant mora se točno držati formula što ih propisuje obred. Ono što službena Crkva može mijenjati ne kompromitirajući valjanost sakramenta, nikako nije dozvoljeno mijenjati pojedincu. Znak i sakramentalna riječ moraju biti ne samo valjani već i primijenjeni na doista dostojan način, što neposredno dolazi iz naravi svetih čina. Krist je izabrao znak kojemu je djelatelj dužan dati njegov puni izražaj, posvetiti vjernu pažnju na sve ono što nam Krist preko Crkve govori obzirom na sveti čin. To je djelatelju sakramenata imperativ.

Budući da je liturgija po svojoj naravi i činjenici *javni kult* i usmjerena ljudima, ona se mora poslužiti vanjskim znakovima i određenim obredima i formulama. Istina je da je liturgijski život mnogo više nego točno opsluživanje rubrika. To opsluživanje, ma kako bilo savjesno, ne dokazuje intenzivnost religioznog života. Rubrike bez duše mogu

postati teret. Opsluživanje rubrika iz navike »olakšava formiranje izvjesnog automatizma iz kojega se rađa smrt pobožnosti: konzistentnu smrt u zaboravljanju »duše« liturgije da bi se zadržalo samo »tijelo«. ⁵

To se događa kad se u prvi plan postavi briga i pažnja prema rubrikama i obredima. A to se protivi naravi liturgije koja je »vršenje Kristove svećeničke službe: u njoj se pomoću vidljivih znakova označuje i, na način pojedinom znaku svojstven, izvršuje čovjekovo posvećenje te tako otajstveno tijelo Isusa Krista, Glava i udovi, vrši cjelokupno javno bogoslužje« (SC 7). Zbog toga se traži od svakog vršitelja liturgijskih čina da obredima i rubrikama dadne živost, da budu slika one svete zbilje koju izražavaju i prenose a koja uzdiže duh vjernika da vjernici ne bi prisustvovali obredima kao tuđinci (SC 48), da obredno slavlje pripremi vjernike da milost plodonosno prime i Boga pravilno štiju (SC 59). »Da se postigne takav potpuni uspjeh, potrebno je da vjernici pristupaju k svetoj liturgiji s pravim raspoloženjem duše, a svoju pamet usklade s glasom i da sudjeluju s nebeskom milosti kako je ne bi uzalud primili. Stoga *sveti pastiri moraju* budno paziti ne samo da se u liturgijskom činu obdržavaju propisi za valjano i dopušteno slavljenje obreda, nego da u njima vjernici sudjeluju s poznavanjem, djelatno i plodno« (SC 11). Da bi se što bolje ostvarila želja Crkve da svi vjernici svjesno i djelatno sudjeluju kod liturgijskih obreda na što im daje pravo i dužnost sakramenat krštenja (SC 14), neizbježno je više isticati i naglašavati »*opus operantis*« religioznog života nego »*ex opere operato*«. ⁶ Ako se u takvom mentalitetu obavljaju sveti obredni čini, izbjegnut će se opasnost automatizma, formalizma, rubricizma, a i pre-naglašenog estetizma koji ponekad skreće pažnju vjernika.

Budući da su vanjski ritualni oblici liturgije nosioci božanske stvarnosti i budući da očituju vjernički stav prema božanskom, potrebno ih je skladno obavljati. Osim toga, liturgija je komunitaran čin i zbog toga zahtijeva, izvjesnu disciplinu i red. Zbog svih navedenih razloga Crkva je, slijedeći svoju praiskonsku praksu, za liturgijska slavlja fiksirala obrede i rubrike. Legislativna djelatnost Crkve osigurava kontinuitet tradicije i garantira autentičnost obrednog smisla pa je tako isključena svaka sumnja vrijednosti i suvremenosti obreda. Liturgijskoj biti veoma je strano svako pomodarstvo. Upravo propisane rubrike čuvaju je od talasavog fantaziranja i od osobnih ukusa. Razni reformatori liturgije, vođeni svojim ukusom, postali su deformatori liturgije. Nema sumnje da su rubrike potrebne, ali ih treba promatrati u njihovom teološkom bogatstvu. Onaj koji ih shvaća, u njima nalazi duh poštovanja, vjere, ljubavi, mjere i discipline što je još od prvih vremena obilježavalo kršćansko bogoštovlje.

Bez upadanja u nezdravi rubricizam, potrebno je zauzeti pozitivan stav za napore Crkve da posuvremeni i pojednostavni obrede i da se

⁵ G. BARAUNA, *La sacra liturgia rinnovata dal Concilio*, Torino 1965, 256.

⁶ BARAUNA, 257.

njezini propisi obdržavaju. Želeći prevladati cjepidlačenje i strogi jurisdizam, treba se sjetiti da je Crkva samo onda u molitvi, kad oni koji su obavezni slaviti otajstva u ime Crkve obavljaju sveta slavlja prema liturgijskim propisima što ih je postavio autentični crkveni autoritet, bez obzira kako je bilo u drugim razdobljima ili kako netko osobno misli. Radi se o tome da se rubrike i liturgijski zakoni ne opslužuju po slovu nego po duhu. Duh II. vat. sabora pokazuje »da se rubrike shvate i tumače: ne kao ludačka košulja koja guši svaki spontani i življi pokret, nego kao pomoć za dostojno služenje, u kom se pokazuje vidljivo Crkva, zajednica spasa, a sudionici se privode sudjelovanju u činu Crkve«. ⁷

Crkva po vanjskim obredima liturgijskim činima spasenje čini vidljivim i osjetljivim. Obredi imaju svoju sakramentalnu vrijednost, očituju Tijelo Crkve (SC 26), i tako onima koji su vani pokazuju Crkvu kao znak među narodima (Iz 11,12) Obredi su ogledalo njezine »ljudske i božanske — teandričke — naravi, vidljive naravi i nevidljivim stvarnostima obdarene« (SC 2). Zbog toga liturgija dotiče čitavu Crkvu, zaodijeva je u svoje intimno otajstvo, a ne samo u svoju odjeću.

Prema tome, urediti ili preurediti liturgijski obred ne znači odrediti tek rubricistički aparat ili organizirati ceremonije, već ići u dubinu, u živo i dinamično slavljenje kršćanskih otajstava.

Jedinstvo Crkve zahtijeva da se sačuva nepatvorenost liturgije i »zato će prvenstveno duhovne pastire voditi radosno opsluživanje zakona i propisa Crkve i vjerski duh; oni će se okaniti zasebničkih nagnuća i pojedinačnih opredjeljenja; vlastitim će primjerom, istraživanjem te razboritom i ustrajnom poukom pripravljati ono cvjetno proljeće što ga željno očekujemo od takve liturgijske obnove«. ⁸

---

⁷ HÄRING, II, 216.

⁸ SV. ZBOR ZA BOGOŠTOVLJE, III. uputa, 13.